

Udgivelsesprincipper i M.L. Wests *Iliade*

af Kasper Ørum Køhler Simonsen

1. Introduktion

90'erne var et godt årti for homerisk tekstkritik. Årtiet bød på to nye udgaver af *Iliaden* på forskellige grundlag. Helmut van Thiel udgav i 1996 sin udgave af *Iliaden*, og i 1998 udkom første bind (I-XII) af Martin Litchfield Wests udgave af *Iliaden* i Teubner-serien, i 2000 udkom bind 2 (XIII-XXIV), og i 2001 udkom en tilhørende *Studies in the Text and Transmission of the Iliad*, der havde til formål at uddybe og forsvare Wests udgivelsesprincipper og -valg.

Udgivelsen af Wests *Iliade* og det tilhørende følgebånd vakte en stor og til tider skarp debat, bl.a. i internettidsskriftet *Bryn Mawr Classical Review*, hvor de indledende indlæg i debatten, anmeldelser af de to *Iliade*-bind, var forfattet af Gregory Nagy og Jean-Fabrice Nardelli og antog et omfang på over 31.000 ord. Anmelderne var enige om, at der lå et godt stykke håndværk bag, hvad angår bl.a. Wests konstituering af apparatet og indsamling af papyri, men selve den tekst, som West lagde for dagen som sin "considered opinion", var der stærk uenighed om.¹

I denne artikel² vil jeg på baggrund af en redegørelse for Wests principper og med baggrund i forskningsdebatten undersøge, hvilke konsekvenser udgivelsesprincipperne har for det endelige udseende af Homerteksten i Wests udgave. Til sidst vil jeg komme med en anbefaling af, om og hvordan man bør benytte Wests udgave.

1. West (2001b) 1.

2. Fagets gængse forkortelser benyttes. Referencer til tekststeder i *Iliaden*, f.eks. B 11, refererer til de pågældende steder i Wests udgave. Referencer til *BMCR* følger pagineringen ved udskrift af artiklerne på A4-ark. Årstal er f.v.t.

2. Wests principper og præmisser

2.1 *Det overordnede princip*

M.L. Wests *Iliade* er den femte udgave af *Iliaden* i det 20. århundrede, der er baseret på en fornyet læsning af kilderne. Wests grundholdning er, at en tekstkritisk udgave skal indeholde et apparat og udgiverens "considered text". Denne considered text, base text eller grundtekst er Wests forsøg på at nå så langt tilbage i tid som muligt, så tæt på den tekst som forfatteren (se afsnit 2.3 og kap. 3 angående det homeriske spørgsmål) efterlod sig som den endelige version uden senere interpolationer, sproglige moderniseringer m.m. Kort sagt: den oprindelige tekst. Derudover skal alle varianter behandles ens i forsøget på at finde frem til den originale tekst; de har med andre ord alle potentialet til at være den rigtige variant, hvorfor de skal bedømmes fra gang til gang,³ dvs. at udgiveren f.eks. ikke skal afvise samtlige varianter hos Zenodot som Zenodots konjekture, udelukkende fordi de hidrører fra Zenodot.

2.2 *Udgavens udstyr, apparat, numerus versuum (verstallene)*

En moderne tekstkritisk udgave skal ifølge West følge de gængse konventioner, genren kræver, og den moderne tekstkritiske udgave udstyres derfor som allerede nævnt med en grundtekst og et tekstkritisk apparat. Grundteksten adskiller sig på afgørende områder fra oldtidens tekster, idet den udstyres med moderne orddeling, tegnsætning, spiritusser etc.⁴ Der er dog et par punkter, hvor West bryder med de moderne konventioner. Normalt adskiller udgiveren i en Homerudgave sangene ved at begynde en ny sang på en ny side, hvor West i stedet lader teksten fortsætte uafbrudt. Det afspejler det faktum, at inddelingen i sange ifølge West er senere end tekstens kompositionstidspunkt. I den forstand afspejler det hans bestræbelser på at nå tilbage til tekstens ældste stadium.⁵

West afviger også fra den oprindelige teksts hypotetiske udseende på et andet punkt, nemlig hvad angår interpolationer. For at brugere kan have gavn af udgaven, f.eks. til studier af tekstens reception i antikken, er grundteksten nødt til at indeholde de større passager, som siden er blevet afsløret som tidlige interpolationer, dvs. interpolationer som er kommet ind i traditionen tidligt og derfor findes i hele den overleverede tradition. Disse

3. West (2001a) 158–62.

4. West (2001a) 159.

5. West (2001a) 165.

passager indkapsles naturligvis i klammer. Derimod skal de interpolationer, der ikke er så udbredte, ikke forstyrre, og de forefindes derfor i stedet i apparatet.⁶

I dag følger vi, hvad Homer angår, verstallene fra F.A. Wolfs udgave fra 1804 ligesom man f.eks. ved Platon følger Stephanuspagineringen. Imidlertid har forskningen siden påvist at nogle af hans 15.693 vers har været interpolationer, mens nye vers er kommet til, der anses for homeriske og derfor må indsættes som A- og B-vers for ikke at ødelægge nummerringen. Ud over de vers, der allerede tidligere var blevet markeret af forskere som interpolationer, har West selv fundet yderligere 166 linjer og passager ud over *Dolonien* (hele 10. sang), som han af forskellige årsager mener er interpolationer i forhold til F.A. Wolfs udgave.⁷

Det er derfor, som det fremgår af det ovenstående, lidt af en balancegang, når det handler om udstyret og opsætningen af udgaven. På den ene side skal grundteksten kun repræsentere det, som West mener er det længste vi kan nå tilbage til i den oprindelige tekst. På den anden side stiller en moderne tekstkritisk udgave nogle krav, som er uforligelige med målet om autenticitet.

Også når det gælder det kritiske apparat, er der flere hensyn at tage. Apparatet skal på den ene side dokumentere kilderne, så brugerne kan gå udgiveren efter, men på den anden side er antallet af håndskrifter, papyri etc. så stort, at dokumentation af samtlige varianter vil gøre udgaven meget bruger-uevenlig. Af den grund vælger West at medtage de varianter, som enten er antikke, eller som har en god chance for at være antikke. Endvidere medtager han konjekturen, når han mener, de giver et godt bud.⁸ Kilderne i apparatet optræder kronologisk grupperet, dvs. antikke filologer først, dernæst papyri, citater og til sidst middelalderlige håndskrifter. Den grupperede kronologiske rækkefølge afspejler, at for West er de ældste kilder de vigtigste, mens de middelalderlige håndskrifter som de kronologisk seneste må tillægges mindst vægt i tekstuelle spørgsmål.⁹

6. West (2001a) 158f.

7. West (2001a) 11ff.

8. West (2001a) 160f.

9. West (2001a) 167.

2.3 Wests syn på det homeriske spørgsmål

For senere at kunne behandle og diskutere Wests principper er det nødvendigt at kende til *det homeriske spørgsmål* og hans holdning til det, da hans syn på Homers natur, og hvornår "Homer" levede, har en grundlæggende indflydelse på hans fortolkning af især den ældste tradition.

West lægger til grund for sin udgave, at Homer var en digter, der komponerede mundtligt i en mundtlig tradition. Denne digter havde en grundhistorie, som han kunne variere, f.eks. med hensyn til detaljer ved selve opførslen alt efter publikummets ønsker. Kompositionen af dette værk pågik over en længere tidsperiode, og på et tidspunkt blev digtet nedfældet på skrift af digteren. West fremhæver, at historien for så vidt også kunne være skrevet ned af flere digtere forskellige steder på forskellige tidspunkter. Dette ville dog have medført en langt større intern variation, og West mener derfor, at der ikke har været alternative traditioner, og hvis de havde eksisteret, forsvandt de meget tidligt. Med nedfældningen begyndte den skriftlige overlevering.¹⁰

Iliaden blev ifølge West formodentlig komponeret omkring midten af det 7. århundrede, idet den begyndte at dukke op i kunsten og i lesbisk poesi i den sidste fjerdedel af det 7. århundrede. Den blev komponeret på jonisk græsk i det vestlige Lilleasien i området omkring Troja. Det skriftlige eksemplar forblev i digterens besiddelse indtil hans død, men allerede i hans levetid opstod der et kendskab til det og dets kvalitet blandt rapsoder såvel som publikum. Efter hans død forblev eksemplaret bevaret. Hvad der skete med håndskriftet derefter, er for West lidt uklart. Han opstiller flere hypoteser, men han anser det for mest sandsynligt, at der var en gruppe af rapsoder, der erhvervede sig håndskriftet ud fra det ræsonnement, at de ville have den mest naturlige interesse i at overtage det. Med deres overtagelse begyndte der at cirkulere afskrifter af håndskriftet, som over tid spredtes over hele det græsktalende område. Karakteren af disse håndskrifter må have været meget forskellig, da kopieringsprocessen var krævende, hvorfor mange eksemplarer formentlig blot indeholdt brudstykker og favoritter.¹¹

10. West (2001a) 3.

11. West (2001a) 4-8.

2.4 Den øvrige føraleksandrinske overlevering

Efter at denne spredning af håndskrifter havde fundet sted, er det næste vigtige punkt i Wests teksthistorie de såkaldte Homerider fra Chios. Ifølge West stammede Homers navn fra dem, og han fremhæver dem, fordi det faktum, at digtene blev knyttet an til navnet og "manden fra Chios", var med til sørge for at digtene blev introduceret i Athen ved Panathenæerfesten.¹²

West fremfører nemlig, at *Iliaden* og *Odyseen* blev opført samlet over fire dage i træk under Peisistratos' sønner ved Panathenæerfesten, der begyndte 19. august 522,¹³ bl.a. med det argument, at der i vasekunsten derefter begyndte at optræde scener fra *Iliaden*, der hidtil ikke var blevet malet. Ved denne lejlighed blev det altså for første gang muligt at høre begge værker i deres helhed i stedet for kun i brudstykker. Ligeledes var det ved denne lejlighed, at inddelingen i sange af praktiske årsager fandt sted, fordi det ved så stort et projekt var nødvendigt at planlægge på forhånd, hvem der skal skulle synge hvad.¹⁴

Recitationen af Homer ved Panathenæerfesten fik ifølge West en enorm indflydelse, da det var deromkring, der var ved at opstå en offentlighed, der kunne læse og skrive, og som jævnligt havde mulighed for at høre disse værker. Med tiden opstod der derfor et stort behov for kopier af digtene, især da Homer gik hen og blev en skoleforfatter, hvormed både elever og lærere fik brug for kopier.¹⁵ Disse kopier led (formodentlig) af de sædvanlige afskrivningsfejl begået af skriverne, men der skete også det, at skolelærere begyndte at rette i teksten på de steder, der forekom svære eller uforståelige, med henblik på en emending af teksten til skolebrug. Dette er de første såkaldte διορθώσεις. I denne periode med mange kopier i omløb fattede sofisterne også interesse for Homer. Skønt det for dem ifølge West må have været et nederlag ikke at kunne fortolke sig ud af et tekstuel problem, medførte sofisternes diskussion af bestemte tekststeder, at rapsoder tog deres kritik til sig og tilpassede deres recitationer. Der indførtes altså med andre ord en række fejlkilder (afskrivningsfejl, skolelæreremendinger og rapsoders ændringer i teksten) i traditionen i denne periode.¹⁶

12. West (2001a) 15ff.

13. West (1999) 382.

14. West (2001a) 17ff.

15. West (2001a) 20f.

16. West (2001a) 25f.

2.5 Ortografiske principper

Som en konsekvens af Wests syn på tekstudgivelse og på det homeriske spørgsmål gennemfører han en gennemgribende standardisering (og arkaisering) af tekstens sproglige udseende. Det skyldes, at de tekster, som de aleksandrinske filologer havde til deres rådighed, over tid var blevet sprogligt moderniserede, både hvad angår ordforråd og morfologi. Modernisering af teksten fandt sted gennem hele antikken i varierende grad, og nogle moderniseringer må være kommet ind i traditionen meget tidligt og er derfor så udbredte, at der ikke er spor tilbage af den oprindelige variant. Andre steder kan der derimod stadig ses spor af tidligere sprogtrin. I begge tilfælde gælder det, at West arkaiserer og standardiserer i forsøget på at søge tilbage til den oprindelige tekst.¹⁷

Antallet af disse sproglige standardiseringer er højt: Næsten en halvdel af udgavens *præfatio* går med at opregne dem (West (1998) xvi-xxvi). Disse standardiseringer giver teksten et karakteristisk præg, der adskiller den fra andre nyere Homerudgaver, der ikke har til hensigt at forsøge at gå så langt tilbage i tid som muligt, men som f.eks. søger at nå til en udgave, der afspejler den *Iliade*, der blev reciteret ved Panathenæerfesten, eller den *vulgata*, der senere opstod, og som dannede forlæg for den middelalderlige teksttradition.

2.6 Tekstvidner

2.6.1 Papyri og testimonier

West begiver sig ikke ud i en systematisk undersøgelse af papyrusfragmenternes og testimoniernes stilling og indflydelse på hans udgave, men falder tilbage på sine generelle principper for tekstudgivelse (som redegjort for ovenfor): De kan bevidne gamle varianter, som er faldet ud af den middelalderlige og aleksandrinske tradition. Imidlertid forsyner hans udgave brugerne med et stærkt forøget kildegrundlag på området.

West har nemlig til sin *Iliade* samlet 1543 papyrusfragmenter, hvoraf mange stadig er upublicerede og blot henligger i samlinger, f.eks. i the Ashmolean Museum. Det er en væsentlig forøgelse i forhold til f.eks. de 122 der var medtaget i T.W. Allens reviderede OCT-udgave fra 1931, eller mere end en fordobling ift. 703 nummererede fragmenter man var nået til i 1990.¹⁸

17. West (2001a) 28f.

18. West (2001a) 86f.

Hvad angår testimonier, bruger West kun ordrette citater, dvs. ikke referater og allusioner, og også på dette punkt udvider han forgængernes arbejde. Til grund lægger han Ludwichts systematiske samling, der går indtil Augustus' tid. Han udvider den indtil det 9. århundrede, efter hvilket tidspunkt West vurderer, at yderligere samling af citater næppe vil bringe bedre varianter for dagen, da der på det tidspunkt er en god direkte tradition.¹⁹

2.6.2 De aleksandrinske filologer

Det andet punkt (ud over Wests vurdering af det homeriske spørgsmål og dets konsekvenser), hvor West virkelig bliver kontroversiel og adskiller sig fra andre udgaver, er i hans vurderinger af de aleksandrinske filologers stilling.

West gør nemlig op med den forestilling, der har været fremherskende siden F.A. Wolf, at de aleksandrinske filologer Zenodot, Aristophanes og Aristarch skulle være tekstkritikere i moderne forstand: Ifølge West var deres hovedformål ikke systematisk at udsøge, undersøge og samle håndskrifter med henblik på at finde de bedste varianter og derpå producere den perfekte udgave: Der findes ifølge West simpelthen ikke beviser for, at det var det, de gjorde.²⁰

Zenodot

Teksten, som Zenodot havde til rådighed, var en yderst excentrisk tekst. West taler ligefrem om, at "it is impossible to regard it as the product of any rational process of selection of readings from alternative sources – or indeed of any rational thought at all."²¹ Denne excentricitet skyldes flere ting.²²

For det første er der Wests alternative syn på filologernes tekstkritiske praksis. For Zenodot begrænsede det sig til at markere de linjer, han mente var forkerte, med en *obelos*. De linjer, som vi kan se, han ikke havde, var ikke linjer, han fjernede fra teksten, men manglede simpelthen i hans eksemplar i første omgang.

19. West (2001a) 165-7.

20. West (2001a) 34ff.

21. West (2001a) 37.

22. West (2001a) 37-45.

For det andet er der spørgsmålet om, hvorvidt Zenodot selv emenderede teksten. Lige fra F.A. Wolf og fremefter har der været tvivl om det. Sammenholdes det derfor med, at vi i dag ved, at nogle af de fejl, der optræder i Zenodots tekst, er typiske for oralpoesien, sandsynliggør West, at Zenodot næppe har foretaget særlig mange emenderinger: De er der, men de er få.

Accepterer man derfor de to præmisser, så bliver det ifølge West klart at Zenodots tekst ikke så meget var en tekst han producerede selv, men en tekst han havde i sin besiddelse og indsatte *obeloi* i. Det fører frem til, at West argumenterer for, at Zenodots tekst er en efesisk rapsodekopi eller kopi deraf fra det 4. århundrede, hvorfra genstridige linjer i forvejen var blevet fjernet og sproglige særheder rettet op. Denne tekst afveg ifølge West sandsynligvis også fra den attiske hovedtradition, der senere førte til vulgataen, og West konkluderer derfor, at Zenodot faktisk er brugbar som tekstvidne, da Zenodot kan give os arkaiske varianter, som i den attiske hovedtradition var blevet elimineret tidligere.

Aristarch og Didymos

Modsat forholder det sig med Aristarch og Didymos, hvor West også gør sig bemærket. West har som nævnt gjort op med tanken om bl.a. Aristarch som moderne tekstkritiker, og denne rolle tilskriver han i stedet Didymos, som han mener var den første, der i sine undersøgelser havde mange håndskrifter til rådighed. Det baserer han på, at det er hos Didymos, man finder referencer til en lang række håndskrifter, og at Aristarch ikke argumenterer ud fra håndskriftsautoritet, men snarere ud fra f.eks. indholdskriterier og sin viden om homerisk diktion.²³

Spørgsmålet er, om det påvirker tekstens udseende. Svaret på det spørgsmål ligger i Wests generelle princip om, at han ikke søger at rekonstruere en aristarchisk vulgata, men snarere søger at finde tilbage til den oprindelige tekst fra det 7. århundrede jf. afsnit 2.1. Det er derfor ikke som sådan teksten, der er på spil, men snarere hvem de enkelte varianter i apparatet skal tilskrives.

Heller ikke Wests utallige “novit Didymus” kaster i sig selv nye varianter af sig. West indsætter et “novit Didymus”, når Didymos meddeler en af Aristarchs varianter ud fra det ræsonnement, at når han specifikt nævner en af Aristarchs læsninger, så må det være, fordi den implicit står i modsætning til en anden variant, han har kendskab til. Denne anden

23. West (2001a) 36ff.

variant mener West ofte kan identificeres fra anden side. Når han således skriver “novit Didymus”, får vi ikke nye varianter, men nogle varianter kan ad den vej attesteres som antikke, og de kan derfor bruges som belæg for f.eks. en ortografisk standardisering.²⁴

3 Det homeriske spørgsmål og oralpoetikens indflydelse

Udgivelsen af Wests *Iliade* medførte som nævnt i indledningen en større forskningsdiskussion. En stor del af diskussionen drejede sig specielt om præmisserne og principperne for hans udgave snarere end hans udgivelsespraksis på specifikke tekststeder. Det bærer denne undersøgelse naturligvis også præg af.

Vi er nemlig nødt til at vende tilbage til det homeriske spørgsmål, fordi rigtigheden af udgaven står og falder med rigtigheden af “svaret” på det homeriske spørgsmål: Hvis vi for eksempel tager *Iliadens* datering som første punkt, så er Wests datering hans berettigelse for at føre teksten tilbage til et sprogtrin fra det 7. århundrede. Hvis Wests datering altså er forkert, bortfalder ræsonnementet for Wests sproglige standardiseringer til dette specifikke sprogtrin.

Går man derfor ind i debatten, så ser man, at der ikke er enighed om spørgsmålet. så West daterer Homer til ca. midten af det 7. århundrede (jf. afsnit 2.3) med det argument, at scener fra *Iliaden* bl.a. dukker op i vasekunsten og i allusioner i lesbisk poesi på dette tidspunkt. Men spørgsmålet er, om den argumentation holder, og hvis ikke, hvad så?

3.1 Datering

I den forbindelse vil jeg nævne Minna Skafté Jensen, der med sin disputats *The Homeric Question and the Oral-Formulaic Theory* fra 1980 kom med et meget vigtigt indlæg angående dateringen af Homer, bl.a. på grundlag af egne feltstudier af en overlevende oralpoetisk tradition i Albanien. Hun har nemlig et anderledes syn på det homeriske spørgsmål end West.

Skafté Jensen er *kun* enig med West i en *terminus post quem* omkring 650 som det absolut tidligste tidspunkt, teksten *kan* være skrevet på, idet skrivekunsten først på dette tidspunkt er tilstrækkeligt udviklet. Men tidspunktet er i virkeligheden formodentlig noget senere. En sikker *terminus ante quem* kan ifølge Skafté Jensen først etableres med testimo-

24. West (2001b) 4.

nier fra Platon. Det skyldes bl.a., at vasemalerier og allusioner i f.eks. lyrikken ikke nødvendigvis kan regnes for beviser for Homers nedskrivning. De kan nemlig også forklares som selvstændige produkter af en fælles mundtlig tradition, som de begge er del af. Det understreger hun f.eks. med et eksempel fra Stesichoros, hvor der er en scene, der ligner en fra *Odysseen*, men hvor der bl.a. er ændret lidt i rækkefølgen, og hvor der bruges en lidt anderledes ordlyd, der peger tilbage mod Hesiod snarere end mod Homer. Det er med andre ord svært at argumentere for, at Stesichoros alluderer til Homer, når det lige så vel kunne være selvstændigt.²⁵ Derfor bliver det også ret problematisk med Wests datering af Homer, fordi han netop selv fremhæver, at der principielt kan have været andre digtere (der bare var forsvundet tidligt) af *Iliader* i den mundtlige tradition, og at de netop ville variere præcis på disse måder.²⁶

Følger man derfor Skaftø Jensen, så skal vi have en noget senere dato. Det bliver bl.a. begrundet med, at nedskrivninger af mundtlige digte har vist sig oftest at finde sted på indsamleres foranledning, dvs. næppe ved forfatterens egen hånd. Endvidere må omkostningerne ved nedskrivningen af to meget store værker formodes at være så høj, at det kun er tyranner som f.eks. Peisistratos og hans sønner, der ville have råd til at gennemføre et sådant projekt. For det tredje dukker vasemalerier, der uden tvivl kan siges at være homeriske, først op i kunsten omkring 520-500. Det tyder med andre ord på, at nedskrivningen først har fundet sted i tiden omkring Peisistratiderne, hvorefter teksten er blevet deponeret, kopieret og er endt som ophav til den vulgata, de aleksandrinske filologer senere får etableret.²⁷

West's etablering af midten af det 7. århundrede som kompositionstidspunkt for *Iliaden* er således blevet draget i tvivl. Der findes i forskningen andre positioner, hvad angår Homers datering. J.-F. Nardelli, der var en af anmelderne af Wests *Iliade*, opererer selv – uden i øvrigt at komme nærmere ind på ræsonnementet bag – med en datering i første halvdel af det 8. århundrede.²⁸ Men den grundlæggende pointe her er, at dateringen af Homer skaber et stort usikkerhedsmoment, idet rigtigheden af Wests udgivelsespraksis står og falder med, om West har ret i sine vurderinger eller ej.

25. Jensen (1980) 96–105.

26. Cf. West (2001a) 3.

27. Jensen (1980) 174f.

28. Nardelli (2001) 1.

Det homeriske spørgsmål handler imidlertid ikke blot om dateringen af Homer, men indbefatter også hele problematikken angående oralpoetikken og dens natur. For West gælder det som nævnt i afsnit 2.3, at der fandtes én digter, der personligt i sin levetid fik én originaltekst nedfældet på skrift. Dette eksemplar blev siden kilde for både rapsoder, der tillærte sig teksten, og for skriftlige kopier. For Skaftø Jensen gælder det, at den blev nedfældet senere end hos West, og denne udgave er i sidste ende ophav til de senere skriftlige kopier.

Hvis altså antagelsen, at der har været et oprindeligt eksemplar, holder – uanset om det så skal tidsfæstes i det 7. eller 6. århundrede – så giver det for så vidt god mening at applicere tekstkritikkens traditionelle metoder på teksten i et forsøg på at nå tilbage til den oprindelige tekst. Men lige præcis den antagelse er imidlertid også en af de mest omdiskuterede i anmeldelserne af udgaven.

3.2 *Én Homer?*

Harvardforskeren Gregory Nagy er i den forbindelse interessant, fordi han har et anderledes teoretisk udgangspunkt for Homer-tekstkritikken. Han har overtaget middelalderfilologiens *new philology*, der blev udviklet som svar på, at den klassiske tekstkritik havde medført at tekstkritiske udgaver ikke var loyale over for håndskrifterne og deres variation – forskerne følte, der var meget langt mellem de tekster, de kunne læse i håndskrifterne, og dem der kom ud i tekstkritiske udgaver. Derfor repræsenterer *new philology* en tekstkritisk praksis, hvor håndskriftsvarianterne alle repræsenterer selvstændige versioner af teksten med egen æstetisk værdi uden at privilegere visse varianter.²⁹

Nagy etablerer derfor en evolutionsmodel for “Homer”, hvor digtet går fra en mere flydende til en mere rigid udgave. Denne evolutionsmodel har fem perioder, hvoraf de to første varer fra slutningen af det 2. årtusinde til omkring midten af det 6. århundrede. I denne lange periode eksisterer digtene kun i mundtlig form. Den tredje (panathenæiske) periode er det første tidspunkt, hvor teksten skrives ned, sandsynligvis under Peisistratiderne. Herefter begynder teksten at blive mere rigid og standardiseret, men det er først i den sidste periode med Aristarchs udgave fra midten af 2. århundrede, at teksten virkelig bliver fastlagt i en form, der minder om den, vi kender i dag. Igennem hele forløbet har der eksisteret mundtlige varianter, og fra og med den tredje periode opstår der også skriftlige kopier

29. Jensen (2007) 5f.

med egne varianter, men de bliver over tid færre og færre, hvad Nagy illustrerer med den panathenæiske periode som en flaskehals.³⁰

Konsekvensen af at antage Nagys evolutionsmodel bliver derfor, at de tekstuelle varianter, der passer ind i det oralpoetiske system, dvs. varianter, som systemet kan producere (hvormed f.eks. umetriske linjer nok bør afvises), ikke skal forklares som f.eks. afskrivningsfejl eller interpolationer som i den traditionelle tekstkritik, men som produkter af en levende oralpoetisk tradition, hvor hver fremførelse er unik og kan generere nye varianter.³¹ Antager man derfor det system, så giver det ikke mening at søge tilbage til den oprindelige tekst – den eksisterede aldrig.

Nagys løsning er at etablere en multitext-udgave, der består af en grundtekst, uspoleret af “the editor’s personal sense of what is right or wrong”,³² hvori alle varianter sidestilles uden at privilegere én variant frem for en anden, så forskeren får muligheden for at studere teksten og dens forskellige aspekter diakront, kort sagt: en udgave der er tro over for det oralpoetiske system.³³ En sådan multitext-udgave er man nu i gang med at lave på Harvard University.³⁴

3.3 Skriftlighed og mundtlighed

Vi har altså to yderpositioner, hvad angår det homeriske spørgsmål med West på den ene side, der insisterer på en skriftlig digter, og Nagy på den anden, der mener, at vi først med Aristarch har en Homer, som vi kender. I anmeldelserne blev mellempositionerne optaget af bl.a. Joseph Russo og Richard Janko, der i *Classical World* hhv. *Classical Review* begge kommer omkring Wests påstand om, at Homer selv skrev. De opererer begge med et scenarie med mundtligt konciperede digte, der er nedfældet senere. Det påvirker bl.a. synet på Wests ortografiske standardiseringer og arkaiseringer.

Janko skriver nemlig, at West har glemt Parrys teori om, at sangerne moderniserer deres sprog, så længe de metriske regler overholdes.³⁵ Det vil altså sige, at Wests berettigelse for at standardisere til et bestemt kronologisk trin falder bort, da sangerne ikke nødvendigvis ville være lige så konsekvente, som en skriftlig digter ville være, da den skriftlige digter ifølge

30. Nagy (2004) 27f.

31. Nagy (2004) 59.

32. Nagy (2004) 71.

33. *Ibid.*

34. <<http://chs.harvard.edu>> (accesseret 04.04.2011).

35. Janko (2000) 1.

West ville bruge samme form, hvis det var muligt.³⁶ Derfor kan man ikke pålægge digtet den konsistens, West søger. Russo er grundlæggende enig med Janko, men pointerer, at der for den mundtlige digter ligefrem kan ligge en betydningsmæssig nuance i valget af metrisk variant. Som eksempel fremdrager han vokativen for Patroklos' navn, hvor der er to muligheder, Πατρόκλεες og Πατρόκλεις. Med baggrund i to tekststeder, hvor Πατρόκλεις er den eneste metrisk gyldige variant, udbreder West den form til resten af *Iliaden*, men Russo mener, at sangeren alt efter konteksten snart ville vælge den ene variant, snart den anden.³⁷ Wests ortografiske standardiseringer og arkaiseringer lider derfor af det problem, at de også afhænger af, om Wests teori om én skrivende Homer er korrekt, og ydermere – selv hvis han eksisterede – af om han ville udvise den konsistens West påstår. Når Emmanuele Dettori i sin anmeldelse af Wests udgave i *Giornale Italiano di Filologia* derfor siger, at det homeriske spørgsmål er et uløst og måske uløseligt spørgsmål,³⁸ så afslører det en grundlæggende svaghed i Wests udgave, nemlig at den er baseret på nogle forudsætninger, som er yderst hypotetiske.

4. Princippernes betydning for tekstens udseende

4.1 Numerus versuum, udgavens understyr

4.1.1 2. sang vv. 547-51

Disse forhold får blandt andet indflydelse på *numerus versuum* jf. afsnit 2.2. Går vi til teksten, kan vi starte med B 547-51:

{ δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη
 θρέψε Διὸς θυγάτηρ – τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα –
 καὶ δ' ἐν Ἀθήνῃσι εἶσεν, ἐὼι ἐν πίοισι νηῶι·
 ἔνθα δέ μιν ταύροισι καὶ ἀρνειοῖς ἰλάονται

36. West (2001a) 28.

37. Russo (2004) 212f.

38. Dettori (2001) 342.

κοῦροι Ἀθηναίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν } (B 547-51)³⁹

Det citerede afsnit er en del af en lidt større beskrivelse (B 546-58) af det athenske kontingent i *Skibskatalogen*. Afsnittets autenticitet betvivles ikke af tidligere udgivere som f.eks. van Thiel eller moderne kommentarer som f.eks. G.S. Kirk ((1985) 205f.). West mener derimod, at hele afsnittet har været udsat for “Athenian rewriting, presumably in the time of Pisistratus and his sons.”⁴⁰ Især den citerede passage om Erechtheus og Erechtheuskulten forekommer West så suspekt, at han mener, den ikke kan have tilhørt den oprindelige tekst, da (1) Athen på daværende tidspunkt (7. årh.) ikke var vigtig nok til at have en så udførlig digression, og (2) den ikke passer særlig godt ind i forhold til de andre beskrivelser i katalogen: Digressionen står nærmest i stedet for en liste over stednavne fra Athen, lister som forekommer ved andre af de deltagende *poleis*.⁴¹ Versene er med andre ord snarere et tegn på, at lokale interesser var på spil i en periode efter tekstens oprindelige nedskrivning, idet en senere regional magt, dvs. Athen, tilskriver sig større status i fortiden, end der er belæg for i virkeligheden. På baggrund af et indholdskriterium og på grund af dateringen har West derfor vurderet linjerne som en senere interpolation, der ikke kan være udtryk for digterens oprindelige intention, hvorfor de i udgaven står i klammer.

4.1.2 9. sang vv. 693-96

Et andet eksempel kunne være I 693-96:

ὡς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῆι
{μῦθον ἀγασσάμενοι· μάλα γὰρ κρατερῶς ἀγόρευσεν}
δὴν δ' ἄνεω ἦσαν τετιηότες υἴες Ἀχαιῶν.
ὄψ' ἐ δὲ δὴ μετέειπε βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης· (I 693-96)⁴²

39. “drotten Erechtheus’ folk. Den frugtbare jord var hans moder, / opfostret blev han af Pallas Athene, og siden hen sendte / hun ham igen til Athen, til sit eget prægtige tempel, / hvor der hvert rullende år af Athenernes unge blir ofret / tyre og væddere for at han ser i nåde til landet” (overs. Due (1999)).

40. West (2001a) 179.

41. West (2001a) 180.

42. “Det var hans ord. Og alle som én blev de tavse, betuttet / over rapporten. For hårdt og fyndigt var svaret han gav dem. / Uden at mæle et muk sad alle Achaierne længe, / før det så endelig lød fra den brølende helt Diomedes” (overs. Due (1999)).

hvor West (i modsætning til van Thiel) har markeret vers 964 som en interpolation. Allerede i oldtiden var man klar over, at der var noget galt på tekststedet (men ikke af samme årsag, som nutiden mener det), idet linjen hos Zenodot er fraværende, mens den hos Aristofanes og hos Aristarch er markeret som uægte. Aristofanes og Aristarch afviste linjen pga. κρατερῶς (Dues "hårdt og fyndigt"), som de ikke mente passede på Odysseus' tale i det foregående (I 677-693). I 693, 695 og 696 optræder også som I 29-31, mens I 694 mangler der. Ved at udelade linjen ved I 694 skabes der med andre ord en tydelig ringkomposition i sangen mellem starten og slutningen.⁴³ Til gengæld optræder linjen under meget lignende omstændigheder i I 431, og West formoder derfor, at der er tale om en såkaldt konkordansinterpolation, hvor en linje er røget ind, fordi passagen minder sangeren eller skriveren om en anden passage, han har frisk i erindringen,⁴⁴ og at linjen derfor ikke kan siges at gå tilbage til den oprindelige tekst.

4.1.3 10. sang: *Dolonien*

Det sidste og på sin vis mest omfattende eksempel, jeg vil give, hvad angår *numerus versuum*, er *Iliadens* 10. sang, *Dolonien*. Om den gælder der nogle ejendommelige forhold, der resulterer i, at West føler sig nødsaget til at markere den som en 579 vers lang interpolation.

For det første er episoden indholdsmæssigt og kompositorisk svagt knyttet til resten af *Iliaden*. Den står alene, for så vidt som 9. sang slutter med, at grækerne går i seng efter at have lagt en plan, der siden kommer til fuldførelse i 11. sang. Ind mellem de to er *Dolonien* så – ifølge West – indsat. Dertil kommer, at Rhesos' prægtige hest i *Dolonien* tages som bytte, men den nævnes ikke senere ved Patroklos' gravlege. Der er med andre ord hverken noget, der peger frem mod episoden eller griber tilbage til den.⁴⁵

For det andet indeholder sangen en ophobning af sprogligt-stilistiske særheder, der taget tilsammen sandsynliggør, at den ikke er komponeret af den samme digter som resten af *Iliaden*. Det drejer sig f.eks. om antallet af *hapax legomena*, såsom Κ 9 hvor ἀνεστονάχιζ benyttes i stedet for en form af det sædvanlige verbum ἀναστενάχω (jamre over).⁴⁶ Af andre

43. Hainsworth (1993) 149.

44. West (2001a) 13.

45. West (2001a) 10.

46. Andersen (1989) 55.

sproglige særheder kan nævnes et formelsprog, der har mere til fælles med *Odysseen* end *Iliaden*, og en forkærlighed for κ -perfektum i stedet for rodperfekter. Det er alt sammen forhold, der enkeltvis ikke nødvendigvis ville være bemærkelsesværdige, men som, når de tages sammen, giver et billede af en sang, der på adskillige punkter er væsensforskellig fra resten af *Iliaden*.⁴⁷

Dolonien er dog kommet ind i Homertraditionen meget tidligt (før år 600), hvorfor den er til stede i hele den overleverede tradition, inkl. hos de aleksandrinske filologer. Da den er kommet ind så tidligt, er det svært for West på trods af de nævnte årsager at markere den som interpolation, og han er derfor nødt til at forlade sig på, at T-scholierne og Eustat nævner, at der faktisk har været en Homertradition, hvor den ikke har været del af *Iliaden*, hvorfor den bliver markeret som en interpolation.⁴⁸

Hvis vi holder os til indholdskriteriet, så afspejler problemerne med *Dolonien*s autenticitet i øvrigt meget godt problemet med Wests praksis med at skrive hele *Iliaden* ud i ét uden adskillelse mellem sangene. Mellem nogle sange, f.eks. mellem 6. og 7. (hvor 6. sang ender med Hektors svar, og 7. begynder med $\omega\varsigma \epsilon\iota\pi\omega\upsilon\upsilon \pi\upsilon\lambda\acute{\epsilon}\omega\upsilon \acute{\epsilon}\xi\acute{\epsilon}\sigma\upsilon\tau\omicron \phi\alpha\acute{\iota}\delta\iota\mu\omicron\varsigma \text{ Ἐκτωρ}$ (H 1)⁴⁹), er der en fin sammenhæng indholdsmæssigt, og der giver det fint mening at afvise en senere praksis med begrundelse i digtets indre sammenhæng. Men ved *Dolonien* og formodentlig også andre steder er det en praksis, der i hvert fald udstiller en manglende tekstuel sammenhængskraft og om ikke andet virker underligt påtaget.

4.1.4 Andre løsningsmodeller

Alle tre eksempler, som West mener ikke hører til i den oprindelige tekst, som han søger tilbage til, kan imidlertid også anskues anderledes med oralpoetikken in mente. Hvis man som Gregory Nagy ønsker en multitext-udgave, så er det svært at anse *Dolonien* som en senere interpolation. Man kan diskutere, hvor godt den poetologisk passer ind i forhold til resten af handlingen, men man kan ikke anse den som en interpolation. Den vil også kunne stå alene ud fra den betragtning, at folk kunne have bedt en rapsode om at synge om den pågældende episode lige så vel som rapsoden Demodokos i *Odysseens* 8. sang (vv. 485-522) af Odysseus bliver bedt om at synge om Troja. Lige så vel kan man også forsvare f.eks. B

47. Hainsworth (1993) 154.

48. West (1998) 286.

49. "Dette var Hektors ord. Og han skyndte sig ud gennem porten" (overs. Due (1999)).

547-551 som en athensk interpolation af *Skibskatalogen*, historieforvanskende, jovist, men for så vidt lige så gyldig som den liste, den ifølge West må være trådt i stedet for.

Nagys argumenter for en multitext-udgave er derfor for så vidt udmærkede, især hvis det man ønsker at blive klogere på, er omstændighederne ved og receptionen af rapsodekunsten. Der er dog et problem, nemlig at de varianter Nagy opererer med, generelt er små i forhold til hvilke varianter, man ellers kender ved mundtlig digtning. Det drejer sig kun om småvarianter på nogle få ord, f.eks. i morfologi, og ikke over et vers i omfang.⁵⁰ En multitext-udgave ville derfor være ideel til at illustrere *Doloniens* status, eller til at sidestille B 547ff med den passage, den ifølge West har erstattet – hvis den eksisterede, og vi havde den. Men i de tilfælde, hvor den f.eks. blot benyttes til at sidestille metrisk ækvivalente varianter, er nytten nok begrænset.

Hvis man imidlertid ikke følger West i dateringen, så ændrer det også noget på disse forhold. Følger man Minna Skaftes datering, så behøver man ikke betragte B 547-551 som en særskilt athensk interpolation, der er røget ind i overleveringen. Det ville i stedet være originalen, der var fremførelsen af digtet ved én lejlighed med henblik på en nedskrivning. Da en sådan nedskrivning som sagt må have været et omkostningsfuldt foretagende, er det ifølge Skaftes Jensen logisk, at Peisistratiderne må have haft et bagvedliggende formål, nemlig bl.a. at fremhæve Athens storhed.⁵¹ Set i det perspektiv ville det så absolut være forkert at afvise passagen, fordi den virker historieforvanskende. Det vil altså sige, at selv om West anser det for en interpolation, så er det ikke nødvendigvis sikkert at det forholder sig sådan: Det afhænger alt sammen af dateringen.

4.2 Ortografi

Wests princip om at føre ortografien tilbage til det 7. århundrede er uden tvivl noget af det, der har gjort udgaven så kontroversiel, fordi den gennemførte ortografiske standardisering ved at arkaisere har en radikal indflydelse på tekstens udseende i forhold til tidligere udgaver. Der vil her blive givet nogle eksempler på de mere gennemgribende ortografiske og morfologiske standardiseringer.

50. Jensen (2007) 3.

51. Jensen (1980) 159ff.

4.2.1 1. sang v. 559, 2. sang v. 4: πολῦς

Det første eksempel er ordet πολῦς (mange) (<*-ύς, m.akk.pl. af πολύς) der optræder som variant to steder (A 559 i en papyrus, B 4 hos Zenodot). Denne form er sprogligt den ældste, men i resten af *Iliaden* optræder ordet som enten πολέας eller πολεῖς. Da formerne er metrisk ækvivalente (iambe, iambe via synizese, iambe), udbreder han den ældste sprogform til resten af teksten hvor ordet optræder i den pågældende form ud fra det ræsonnement at det næppe er sandsynligt at digteren ville bruge én arkaisk form to steder, og ellers i øvrigt ikke.⁵²

4.2.2 7. sang v. 471: Atticismer

Tekstens udbredelse i Athen kom også til at påvirke ortografien: Antallet af athenske kopier var ifølge West så meget større end antallet af kopier andetsteds fra, at varianter, der divergerede fra de athenske, blev anset som fejl. Det medførte, at der i den overleverede tekst er en lang række atticismer, dvs. steder hvor attiske varianter er gået ind og har erstattet tidligere joniske.⁵³

Et eksempel kan f.eks. findes ved H 471:

δῶκεν Ἴησονίδης ἀγέμεν μέθυ, χείλια μέτρα (H 471)⁵⁴

Den overleverede form i alle håndskrifterne ved alle tre forekomster er den attiske form χίλια (1000). West har imidlertid på papyrologisk grundlag konsekvent erstattet den med den tilsvarende joniske form χείλια.⁵⁵

4.2.3 9. sang v. 694: νῦ ἐφελκυστικόν

I 694 behandlede jeg i afsnit 4.1.2 hvor det drejede sig om linjen som en interpolation: home-risk, men indsat det forkerte sted.

52. West (2001a) 28; West (1998) xxiv.

53. West (2001a) 31f.

54. "Jasons søn bragte dem tusind mål vin som gave."

55. West (1998) xxxvi.

{μῦθον ἀγασσάμενοι· μάλα γὰρ κρατερῶς ἀγόρευσεν}. (I 694)⁵⁶

Også i denne sammenhæng er linjen interessant, fordi den viser et af de steder, hvor Wests ortografiske princip har indflydelse. Det drejer sig om, at West har indsat et *νὺ ἐφέλκυστικόν*⁵⁷ i *ἀγόρευσεν* (Dues “svaret han gav”), hvor tidligere udgivere har ordet uden. West har nemlig med belæg i ptolemæiske papyri og attisk-joniske indskrifter fra det 6. og 5. århundrede konsekvent indsat disse i slutningen af vers.⁵⁸

Det er i sig selv næppe banebrydende, men det bliver derimod lidt mere påfaldende, at det også indsættes andre steder end i versets slutning, f.eks. ofte efter *κε*, hvor han indsætter det, da ny’et blev brugt til at forhindre hiat, hvor der tidligere havde været et digamma. Det begrundes han med den poetiske, jonisksprogede indskrift på Nikandrastatuen fra midten af det 7. århundrede. Da han ligeledes mener, *Iliaden* er komponeret på dette tidspunkt, bruger han den som begrundelse for at indsætte det.⁵⁹

4.2.4 10. sang vv. 2, 15: *Augmentum temporale*

En af de mere bemærkelsesværdige ortografiske standardiseringer, han har foretaget, drejer sig om det temporale augment:⁶⁰

ἠῦδον παννύχιοι, μαλακῶι δεδμημένοι ὕπνωι, (K 2)⁶¹

πολλὰς ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους εἴλκετο χαίτας (K 15)⁶²

I disse to tilfælde er de overleverede former i håndskrifterne i begge tilfælde de almindelige, uaugmenterede former. Men i ptolemæiske papyri er der en hyppig tendens til, at verber, der kan få temporalt augment, får det. Det får de derfor også i Wests tekst.⁶³ Ændringen er i de

56. “betuttet / over rapporten. For hårdt og fyndigt var svaret han gav dem” (overs. Due (1999)).

57. Dvs. et fakultativt *νυ* der ofte indsættes for at afslutte en sætning eller undgå hiat.

58. West (1998) xxv.

59. West (2001a) 162f.

60. Augment ved forlængelse af den indlydende vokal.

61. “Natten igennem sov de, betvunget af blidelig slummer” (bearbejdet efter Due (1999)).

62. “måtte han rive sig mangt et hår af sin isse med rode” (overs. Due (1999)).

63. West (1998) xxvi.

citerede tilfælde uproblematisk, fordi stavelserne i forvejen er tunge, og linjerne bliver derfor ikke umetriske ved ændringen. Betydningsmæssigt ændrer det heller ikke på noget, da augmentet hos Homer som bekendt er fakultativt.

4.2.5 Fordele og ulemper ved ortografisk standardisering

Der er imidlertid et overordnet problem ved Wests vidtstrakte standardiseringer. Problemet har to aspekter. For det første giver det sig selv, at hvis det skulle ske, at den historisk-komparative lingvistik f.eks. pga. nye indskrifter må revidere dateringen af et fænomen, så vil det betyde, at West må tage en standardisering til revision, i og med han tidsmæssigt *har* fastsat *Iliadens* kompositionstidspunkt. Digammaet spøger som sagt i Homerteksten. Ifølge West er mange af de partikler, man støder på i teksten, såsom $\kappa(\nu)$, eksempler på, at rapsoder har forsøgt at emendere en hiat, der er opstået som følge af, at et digamma tidligere er faldet ud. I tidligere udgaver (f.eks. Payne Knight, van Leuwen) så man derfor, at udgiverne havde indsat digammaer på de steder, de mente, de skulle være i teksten.⁶⁴ Men den praksis følger West ikke, fordi den historisk-komparative lingvistik siden har påvist, at digammaet er forsvundet fra jonisk så tidligt, at man næppe har hørt et /w/ ved digtenes kompositionstidspunkt, skønt det stadig påvirker teksten⁶⁵ og f.eks. forhindrer elision, såsom i I 697: Ἀτρείδη κῦδιστε, ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγάμεμνον.⁶⁶ Derfor må denne praksis siges kun at have en foreløbig holdbarhed.

For det andet er der det homeriske spørgsmål, som jeg allerede har behandlet: Korrektheden af standardiseringerne afhænger af, om West har ret angående dateringen af Homer og Homers natur. Ryger dateringen, ryger rigtigheden. Antager vi f.eks. snarere Minna Skaftes datering af Homer, bliver det pludselig problematisk at emendere tekstens atticismer (f.eks. H 471): Hvordan kan man så vide om atticismen er oprindelig eller en interpolation? En atticisme i en attisk tekst kan næppe kaldes problematisk. Ligeledes er der et problem, hvis man følger Nagys alternative evolution: Så kan de sproglige varianter forklares som produktet af oralpoetikken, når blot varianterne er gyldige. Endvidere må man ikke udelukke den mulighed, at den ældre sprogvariant rent faktisk kan være en fejl: πολῦς ved A 559 og ved B4 er svagt belagt (én “måske”-forekomst i en papyrus og én forekomst hos Zenodot).

64. West (2001a) 162f.

65. Sihler (1995) 184.

66. “Ædleste Atreide, folkenes drot Agamemnon.”

Det er ret radikalt på så spinkelt et grundlag at udbrede en bestemt form imod hele den øvrige overlevering. Og endelig er det også temmelig radikalt at udbrede én bestemt form til resten af teksten ud fra den præmis, at digtet blev skriftligt konciperet af én person, og at digteren kun ville vælge én form og vrage de øvrige. Følger man flertallet, var digtet snarere mundtligt konciperet og komponeret, og man ville derfor ikke kunne forvente den konsistens, West pålægger digtet, i og med at sangerne (1) ville modernisere digtet, når metrum ikke forhindrede det, og (2) kunne udnytte den rytmiske effekt, der måtte ligge i forskellige varianter som Russo påpeger.⁶⁷

Resultatet af den omfattende standardisering af ortografien bliver derfor en tekststudgave med en temmelig hypotetisk grundtekst.

Ud over de allerede nævnte ulemper ved Wests standardisering er der også nogle ulemper, som ved første øjekast måske synes at være fordele. Der er tilfælde i teksten, hvor det, der er overleveret, er lingvistisk senere varianter. Det gælder f.eks. visse steder med genitiven, hvor de overleverede former helt overordnet er *-οιο* og *-ου* (idet *-ου* < *-οο*). West optager imidlertid Payne Knights konjektur med genitiv på *-οο*:

δαερ ἐμείλο κυνὸς κακομηχάνου κρυόεσσης (Z 344)⁶⁸

Det kunne se ud, som om linjen ikke går op metrisk, hvis man læser *κακο|μηχάνου ὄκρ-* som håndskrifterne gør, da sekvensen tilsyneladende indeholder en creticus⁶⁹ og derfor ikke kan skanderes korrekt.⁷⁰ Men problemet er reelt set ikke-eksisterende, da det er en almen regel, at man via episk korreption kan forkorte en lang udlydende vokal ved hiat.⁷¹ De to varianter er altså metrisk identiske, og hvad der derfor først synes at være en fordel, viser sig blot at være West, der vælger en mere arkaisk genitiv, end der er overleveret.

67. Russo (2004) 213.

68. "Svoger til mig ulyksalige hund, som kun volder ufærd!" (overs. Due (1999)).

69. Creticus: - ~ -

70. Nardelli (2001) 21f.

71. West (1987) 14.

4.3 Zenodot

Hvad angår Zenodot, er det ikke så meget teorien ang. Zenodot, der præger Wests praksis, men snarere hans almindelige princip om at vurdere alle varianter ud fra deres egne meritter uden på forhånd at bortdømme Zenodots varianter, blot fordi de står skrevet i Zenodots navn.⁷² Det har den fordel, at det kan løse en række tekstuelle problemer:

4.3.1 2. sang v. 144

Et eksempel på det kunne være lignelsen ved B 144:

*κινήθη δ' ἀγορὴ φῆ κύματα μακρὰ θαλάσσης*⁷³

Aristarch og alle håndskrifterne er enige om ὡς (som), mens Zenodot har φῆ (som). Aristarch kritiserer imidlertid Zenodot for det, idet han siger, at φῆ ikke findes andetsteds i Homer.⁷⁴ Det er dog ikke rigtigt. Denne arkaiske variant findes nemlig også i vers 499 i 14. sang. Læsningen af φῆ har også den fordel, at man undgår den hiat, der ellers vil være på stedet i B 144.⁷⁵ West kan altså antage Zenodots arkaiske partikel i sin tekst, fordi den netop er arkaisk, og fordi den løser et tekstuel problem i linjen.

4.3.2 6. sang v. 285

Et andet eksempel kunne være sidste vers af Hektors tale i sjette sang (Z 285):

φαίην κεν φίλον ἦτορ οἴζυος ἐκκλαθέσθαι

Aristarch, de middelalderlige håndskrifter og de antikke papyri har alle enten *φαίην κε φρέν' ἀτέρπου οἴζυος ἐκκλαθέσθαι* eller *φαίην κε φρέν' ἄτερ που οἴζυος ἐκκλαθέσθαι*,⁷⁶ der begge synes uantagelige. For *φρέν' ἀτέρπου* er problemet, at det dels er pleonastisk, og dels morfo-

72. Cf. West (2001a) 162.

73. "Uro brød ud blandt folket som langlige bølger på havet" (overs. Due (1999)).

74. Kirk (1985) 132.

75. Janko (1992) 222.

76. "ville jeg tro at mit hjerte havde glemt sorgen" (West), "ville jeg tro at hjertet havde glemt sin triste sorg" (papyri og middelalderlige mss), "ville jeg tro at hjertet, fjernt fra sin sorg, havde glemt" (Aristarch).

logisk mærkværdigt: Det er et *hapax*.⁷⁷ Den normale opslagsform af ordet, og den form der ellers bruges i Homer, er nemlig *ἀτερπής* (gen.: *ἀτερπέος*), ikke *ἄτερπος*.⁷⁸

Aristarchs variant *φρέν' ἄτερ που* er ikke meget mere bevendt: *ἄτερ* er en præposition, der styrer genitiv. Den må derved styre *οἰζύος*, der ellers skulle styres af *ἐκκλελαθέσθαι*, som derfor mangler et genitivobjekt.⁷⁹ Imidlertid har Zenodot en variant, der løser problemet, *φίλον ἦτορ*. Varianten er tidligere blevet regnet som Zenodots konjektur,⁸⁰ men antager man Wests teori, er det ikke nødvendigt. Zenodot emenderede jf. afsnit 2.6 ikke tekster, men var blot i besiddelse af et eksemplar af *Iliaden*, der tidligt var drejet væk fra den attiske hovedtradition, hvori han indsatte *obeloi*. Varianten kan således ifølge West ikke blot afvises med, at det er en konjektur, men må snarere bedømmes som en autentisk variant på lige fod med andre. Derfor giver det også god mening, at West sætter *φίλον ἦτορ* ind i teksten i stedet for *φρέν' ἀτέρπου*: Den løser problemet med *ἀτέρπου*, der betydningsmæssigt lapper ind over *οἰζύος*, den kan bruges fordi formlen er velkendt, og så er den betydningsmæssigt nogenlunde ækvivalent med *φρένα*.

4.3.3 Fordele og ulemper

Wests praksis har altså som beskrevet ovenfor nogle fordele, men de problemer han løser, er temmelig små eller ligefrem ubetydelige og kan kun begrundes ved hans arkaiseringsprincip.

Hvad angår B 144, indfører West en sjælden arkaisk partikel (*φῆ*), der kun findes hos Zenodot, på trods af at han har hele traditionen imod sig, og det eneste problem, han løser, er at han slipper for en hiat, som Homer i forvejen vrimler med. Også hans behandling af Z 285 kan kritiseres. Han afviger igen fra den samlede håndskriftsoverlevering ved at indføre en læsemåde, der kun findes hos Zenodot. West går altså imod den tekstkritiske regel *lectio difficilior potior*, dvs. reglen om, at når man har to læsemåder, der ellers begge virker antagelige, må den mest usædvanlige af dem være den mest sandsynlige (oprindelige) læsning. De problemer, han løser (en lidt knudret syntaks, forekomsten af et *hapax* og en pleonasme, hvis antal hos Homer i forvejen er legio), er altså relativt små, og det gør det derfor svært at retfærdiggøre, at han ser bort fra hele traditionen. Til Wests forsvar må det dog siges, at hans

77. Ved en søgning i TLG kan det konstateres at *ἄτερπος* er et *hapax legomenon*; det findes kun det ene sted i *Iliaden* plus de steder i scholierne hvor stedet omtales.

78. Kirk (1990) 197f.

79. West (2001a) 197.

80. Kirk (1990) 198.

fremgangsmåde har den store fordel, at den tvinger brugeren til at overveje de enkelte læsninger nærmere, som ellers tidligere var blevet afvist på forhånd, udelukkende fordi de hidrørte fra Zenodot. Janko f.eks. skriver således i sin anmeldelse, at “This brilliant theory has a paradoxical result: [...] some of his readings can be right after all. Thus I would now accept some Zenodotean readings.”⁸¹

5. West vs. van Thiel

West er som vi har set i det foregående meget optimistisk med hensyn til, hvor langt man kan komme tilbage i tid. Det forholder sig stik modsat hvad angår Helmuth van Thiel, der udgav sin *Iliade* i 1996 efter de samme principper som hans udgave af *Odysseen* fra 1991.

Det punkt, hvor de ligner hinanden mest, er deres udvælgelse og rapportering af de middelalderlige håndskrifter. West har nemlig efter van Thiel foretaget et udvalg af fortrinsvis de tidligste og vigtigste middelalderlige *Iliade*-håndskrifter. Det drejer sig om nitten håndskrifter, hvoraf de ti bruges hele tiden.⁸² Disse nitten håndskrifter anses af begge udgivere for at være repræsentative og dækkende for hele den middelalderlige teksttradition, og for at være efterkommere af den antikke vulgata. Derudover er van Thiels udgave i lighed med Wests udstyret med et (knap så righoldigt) kritisk apparat med varianter fra antikke papyri, de aleksandrinske filologer og visse senere konjekture.⁸³

Så langt er de enige. De er til gengæld ikke enige om, hvad de skal bruges til. West søger tilbage til det 7. århundrede fvt. med alt, hvad det indebærer af standardiseringer med videre, så derfor har middelalderlig håndskriftsautoritet i sig selv ikke nogen vægt hos West, mens van Thiel i stedet satser nærmest udelukkende på den direkte overlevering af de middelalderlige håndskrifter,⁸⁴ som efterkommere til, hvad man kan kalde en efteraleksandrinsk vulgata.

Det kan man tydeligst se i de to udgiveres forhold til brug af papyri, testimonier og de aleksandrinske filologer. Hvor West bruger papyri til at skaffe nye varianter, der kan afsløre den oprindelige tekst, så bruger van Thiel en kritisk udvalgt samling af papyri med henblik på at bekræfte et mindretal af håndskrifterne. Det gør han, fordi han mener, at de aleksan-

81. Janko (2003) 100.

82. West (1998) xff.

83. van Thiel (1996) iiiff.

84. *Ibid.*

drinske filologers tekst essentielt set er den tekst, vi har, hvorfor udgiveren ikke bør tilside sætte håndskriftstraditionen ved at indføre nye læsninger fra papyri og testimonier. Papyri og den indirekte overlevering er dermed hos van Thiel ikke en leverandør af nye læsninger, men de kan dog støtte mindretalslæsninger der derved vil få mere vægt.⁸⁵

Ligeledes er en konsekvens af van Thiels syn på papyri og antikke filologer et noget mindre apparat end West. Anmelderne af Wests udgave er alle i større eller mindre grad enige om, at det store arbejde der ligger bag, resulterer i en langt mere fyldestgørende viden om hele overleveringshistorien,⁸⁶ og van Thiels udgave er derfor ikke lige så nyttig som Wests når det kommer til apparatet.

I forhold til Wests Teubnerudgave er den væsentligste konsekvens af van Thiels rene og systematiske fokus på de middelalderlige håndskrifter, at han for så vidt slipper for at tage stilling til f.eks. dateringen af Homer og Homers natur: Det er ligegyldigt, om Homer er fra det 7. eller 6. århundrede, for han foretager ikke Westske ortografiske standardiseringer. Det er uden betydning, om *Dolonien* er en interpolation eller ej: På dette tidspunkt er den for længst kommet ind i traditionen og vulgataen, og det er derfor ikke nødvendigt at overveje, om den er en interpolation. Det er ligeledes uden betydning, om man på et sted har to varianter, der er lige gode, fordi de begge kan være produkter af en oralpoetisk tradition: Det er vulgataen, det drejer sig om.

Det gør på den ene side, at hans mål med udgivelsen ikke er særlig kontroversielt i forhold til West. Det er et mere opnåeligt mål, der kan opnås ved hjælp af den traditionelle tekstkritik. Til gengæld må det så også siges, at van Thiels forsigtige tilgang i bestræbelserne på kun at rekonstruere den middelalderlige vulgata tvinger ham til at undlade at vælge varianter, der måske kunne løse tekstuelle problemer, alene fordi de ikke er belagt i de middelalderlige håndskrifter.

Et eksempel kunne være B 141, hvor Zenodot har en variant, der retter op på en hiat i sætningen, men hvor han har alle de middelalderlige håndskrifter imod sig. Allen (ad loc.) har da også optaget Zenodots variant, mens van Thiel holder sig til det overleverede $\acute{\omega}\varsigma$. Omvendt er problemet reelt set ubetydeligt, og man kan derfor ikke bebrejde van Thiel for ikke at optage Zenodots variant, men snarere West for at gå imod hele traditionen på et meget spinkelt grundlag.

85. van Thiel (1991) xxiiif.

86. Führer & Schmidt (2001) 2.

6. Konklusion

Jeg har i det foregående søgt at påvise og diskutere, hvordan Wests principper for tekststudie har en stor og gennemgribende indflydelse på, hvordan hans tekst kommer til at se ud, og hvad fordelene og ulemperne er ved denne praksis. Hans forsøg på at søge tilbage til den oprindelige tekst af én forfatter i midten af det 7. århundrede giver alt andet lige en *Iliade*-udgave, der adskiller sig væsentligt fra de øvrige Homerudgaver i det 20. århundrede: Standardiseringen af ortografien og markeringen af en lang række tekststeder som interpolationer giver teksten et radikalt udseende, men forbedrer dog også teksten visse steder.

Wests princip om at søge tilbage til den oprindelige tekst giver imidlertid problemer på flere fronter. For det første er der spørgsmålet, om der overhovedet har eksisteret én tekst at søge tilbage til, og for det andet, hvornår denne oprindelige tekst så blev skrevet ned. Starter vi med det sidste først, får West ikke sandsynliggjort at Homerteksten stammer fra det 7. århundrede. En datering til mellem midten og slutningen af det 6. århundrede er ifølge Minna Skafte Jensen og Gregory Nagy nok mere sandsynlig. Da denne tekst, der stammer fra nedskrivningen ved Panathenæerfesten, sandsynligvis er en af hovedkilderne til vulgatradiationen, giver det derfor tekstkritisk mere mening at søge tilbage til den end "den oprindelige tekst". Det er, hvad van Thiel søger at gøre i sin *Iliade*-udgave, der ligner Wests, hvad angår udvælgelsen af de middelalderlige håndskrifter. Han er tættere på vulgataen end West og dermed tættere på et nogenlunde opnåeligt mål, men hans udgave har dog sine egne problemer, f.eks. et noget mindre apparat end West.

Alt dette tager imidlertid ikke højde for Gregory Nagys ideer. Selv i forhold til vulgataen og dens forfader vil der være varianter, som hidtil er blevet bedømt som interpolationer, men som for så vidt sagtens kan være produkter af den mundtlige tradition. De repræsenterer ikke den oprindelige athenske eller joniske tekst, men er selvstændige produkter med selvstændig æstetisk værdi og derfor værd at studere.

Hvad angår de aleksandrinske filologers rolle, har Wests egne synspunkter ikke den store praktiske indflydelse på, hvordan teksten kommer til at se ud. Det er i høj grad et spørgsmål om, hvem varianterne skal tilskrives. Wests generelle forholdsregel om ikke på forhånd at udelukke varianter udelukkende på grund af variantens ophav hjælper dog på en række tekststeder, hvor Zenodots varianter måske er ægte snarere end Zenodots egne konjekter. Det må dog også fremhæves, at selvom West flere steder forbedrer teksten ved at optage konjek-

turer og svagt belagte varianter fra Zenodot, så gør han det ofte med hele traditionen imod sig med beskeden gevinst, og det kan derfor være svært at se berettigelsen.

Skal jeg derfor komme med nogle anbefalinger, så kan jeg ikke anbefale Wests grundtekst betingelsesløst: Der er sået tvivl om præmissernes rigtighed, men alene i betragtning af feltets overordnede kontroversialitet giver det næppe mening at søge tilbage til en Homer fra det 7. århundrede med alle de deraf følgende konsekvenser for f.eks. ortografien. Som grundtekst bør man i stedet nok snarere benytte van Thiel på trods af hans udgaves knap så righoldige apparat. Men tager vi udgaven som helhed, har den også nogle væsentlige aktiver: Når han ser bort fra hele overleveringstraditionen, tvinger han brugeren til på ny at overveje læsemåderne, og han får sat fokus på, at der er steder i Homer, der trænger til opmærksomhed: Det er fornuftigt af West at vurdere alle varianter uden forudindtagethed, uden at afvise samtlige Zenodots varianter på forhånd, udelukkende fordi de hidrører fra Zenodot. Endvidere ligger der et meget grundigt håndværk bag udgaven med bl.a. indsamling af hidtil upublicerede papyri, hvorfor især udgavens to apparater vil være til megen nytte, da de meget grundigt dækker over hele overleveringshistorien.

Wests udgave er og forbliver derfor en nyttig tekstkritisk udgave med en hypotetisk grundtekst, Martin Litchfield Wests "considered *opinion*".

Litteratur

- Allen, T. W. 1920. *Homeri Opera, Tomus I, Iliadis libros I-XII continens*. Oxford.
- Andersen, L. ed. 1989. *Homerstudier*. København.
- Dettori, E. 2001. "Homeri Ilias. Recensuit / testimonia conguessit Martin L. West. Volumen prius Rhapsodias I-XII continens," anmeldelse i *Giornale Italiano di Filologia*, bd. 53, nr. 2, pp. 339-344.
- Due, O. S. 1999. *Homers Iliade på Dansk*. København.
- Führer, R. & Schmidt, M. 2001. "Homerus, Ilias, recensuit/testimonia conguessit Martin L. West, vol. prius, rhapsodias I-XII continens," anmeldelse i *Göttingische Gelehrte Anzeigen*, bd. 253, nr. 1-2, pp. 1-32.
- Hainsworth, B. 1993. *The Iliad: A Commentary*, bd. 3: bog 9-12. Cambridge.
- Janko, R. 1992. *The Iliad: A Commentary*, bd. 4: bog 13-16. Cambridge.
- Janko, R. 2000. "West's Iliad," anmeldelse i *Classical Review*, bd. 50, nr. 1, pp. 1-4.
- Janko, R. 2003. "Martin L. West. Studies in the Text and Transmission of the Iliad," anmeldelse i *Classical World*, bd. 97, nr. 1, pp. 100-1.
- Jensen, M. S. 1980. *The Homeric Question and the Oral-Formulaic Theory*. København.
- Jensen, M. S. 2007. "Mundtlig tradition eller kreativ kopiering?," *Renæssanceforum*, bd. 3.
- Kirk, G. 1985. *The Iliad: A Commentary*, bd. 1: bog 1-4. Cambridge.
- Kirk, G. 1990. *The Iliad: A Commentary*, bd. 2: bog 5-8. Cambridge.
- Nagy, G. 2000. "Martin L. West (ed.), Homeri Ilias. Recensuit / testimonia conguessit. Volumen prius, rhapsodias I-XII continens," anmeldelse i *Bryn Mawr Classical Review*, bd. 2000.09.12.
- Nagy, G. 2004. *Homer's Text and Language*. Urbana–Champaign, Il.
- Nardelli, J.-F. 2001. "M.L. West: Homeri Ilias, volumen alterum, rhapsodias XIII-XXIV continens," anmeldelse i *Bryn Mawr Classical Review*, bd. 2001.06.21.
- Russo, J. 2004. "Martin L. West. Homeri Ilias, Volumen Alterum, Rhapsodias XIII-XXIV Continens," anmeldelse i *Classical World*, bd. 97, nr. 2, pp. 212f.
- Sihler, A. 1995. *New Comparative Grammar of Greek and Latin*. Oxford.
- van Thiel, H. 1991. *Homeri Odyssea*. Hildesheim.
- van Thiel, H. 1996. *Homeri Ilias*. Hildesheim.
- West, M. L. 1987. *Introduction to Greek Metre*. Oxford.
- West, M. L. 1998. *Homeri Ilias, Volumen prius: Rhapsodias I-XII continens*. Stuttgart & Leipzig.
- West, M. L. 1999. "The invention of Homer," *Classical Quarterly*, bd. 49, pp. 364-82.
- West, M. L. 2001a. *Studies in the Text and Transmission of the Iliad*. Leipzig.
- West, M. L. 2001b. "West on Nagy and Nardelli on West," responsum i *Bryn Mawr Classical Review*, bd. 2001.09.06.

Endvidere er databasen *Thesaurus Linguae Graecae* benyttet gennem databaseværktøjet *Diogenes*: <<http://www.dur.ac.uk/p.j.heslin/Software/Diogenes>>